

УДК 821.161.2.09

КОНЦЕПТ КОХАННЯ В ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ РОМАНІСТИКИ 1920-Х РОКІВ

Стаття присвячена аналізу концепту кохання в українській романістиці 1920-х років. Розглядається сексуальність як вияв іманентної людської природи, а також її соціальне навантаження в добу раннього радянського тоталітаризму.

Ключові слова: роман, концепт, інтерпретація, авторська концепція.

Аналізуючи специфіку сексуально-еротичної сфери ХХ століття, російський дослідник С. Голод виокремлює три періоди, що характеризуються «підвищеною увагою до сексуальної сфери» й пов'язуються «в першу чергу з суспільно-соціальними збуреннями»: це – початок століття, перше пореволюційне десятиліття й кінець 80-х років [5, 9-10]. Маніфестовані більшовицькою догматикою в 20-ті роки плани модернізації людини, невід'ємну складову яких становило завдання конструювання «нової свідомості», реалізовувалися за рахунок вилучення з кола легітимних достовірностей власне людських визначень буття, диверсифікації аксіологічних цінностей, імплантації нових поведінкових комплексів і моделей у повсякденну практику тощо. З метою утвердження цілковитого диктату над *modus vivendi* радянської людини тоталітарна система вдається до деструктивних маніпуляцій в інтимно-особистісній сфері. Іншими словами, здійснює експансію на людську тілесність, підпорядковує її своїй волі так само, як він це робить із родинними стосунками, формами господарювання, моральними та художніми цінностями, політичними інституціями [6, 25].

Як визнає у книзі «Секс на публіці. Трансформація ранньої радянської ідеології» Е. Найман, секс складав одну з головних тем політичного дискурсу 1920-х – 1930-х років ХХ століття і виступав ефективним засобом соціальної регуляції сексуальної сфери людини та нівеляції її суверенності в цілому [26, 4]. Інакше кажучи, індивідуальне поле людського існування у вимірі

постреволюційних трансформацій перманентно знаходилося під публічним контролем, статеве життя *«як невід’ємна частина... бойового арсеналу пролетаріату»* підпорядковувалося всезагальним («класовим») чинникам: *«створенню здорового революційно-класового потомства, правильному, бойовому використанню всього енергетичного багатства людини, революційно-доцільній організації її радощів, бойовому формуванню внутрішньокласових відносин»* [9, 64].

Разом із тим, виходячи з принципу революційної доцільності, який передбачав право революційного класу втручатися в інтимну сферу чоловіка й жінки та вимагав від нього бути підвладним класовій організації, адепти нової сексуальної політики доводили, що *«ідеологія робітничого класу... підкоряє кохання членів трудового колективу один до одного більш владному почуттю – кохання-обов’язку до колективу. Яким би великим не було кохання, що з’єднує обидві статі, як багато сердечних і духовних зв’язків їх би не поєднувало між собою, схожі зв’язки з усім колективом повинні бути більш міцними і численними, більш органічними. Буржуазна мораль вимагала: усе для коханої людини. Мораль пролетаріату передбачає: усе для колективу»* [11, 123-124].

Отже, «нова людина» відповідно до метафізичної концепції в системі суспільних відносин, трактуючи сексуальність із матеріалістичних позицій, формувала утопічний сексуальний кодекс. Захоплені будівництвом нового світу, чоловіки й жінки підпорядкували свої особисті інтереси й утіхи більш глобальним соціальним проблемам. Лозунг *«спи скоріше – твоя подушка потрібна товаришу»* відображає той тип психології, за якого навіть подушка вважалась суспільною власністю. Турботи про дрібниці особистого життя здавалися незначними порівняно з грандіозною мрією про те, що (користуючись словами Троцького) людина *«навчиться переміщувати ріки й гори, будувати народні палаци на вершині Монблана й на дні Атлантики»*. Троцький малює обриси нової радянської людини як істоти більш високої соціально-біологічної організації, як надлюдину, яка підкорить собі серед усього і процес запліднення, зробивши його *«колективно-експериментальним»*... яка не захоче *«покірно*

хилитися перед темними законами спадковості та сліпого статевого відбору [12, 81].

Тези виступів радянських партійних функціонерів достеменно ілюструють інтенції тоталітарної ідеології у сфері соціальної регуляції такої делікатної проблеми, як сексуальні відношення. В означеному контексті посутньою видається думка німецького філософа Ф. Ніцше: *«...достатньо створити нові імена, оцінки й можливості, щоб на довгий час створити нові «речі»* [16, 551].

Акцентуючи на означеному явищі «соціального екстремуму» (О. Гомілко), не ставимо собі завдання локальної експлікації окресленої проблеми. Зазначені міркування наразі виконують функцію преамбули до наступного аналізу концепту кохання в суперечливому «спів-бутті» чоловіка й жінки та осмислення характеру індивідуально-авторської рефлексії вторгнення в еротичні відносини двох Іншого. Теоретичним принципом визначасмо концептуальну думку Г.-Г. Гадамера про те, що рух інтерпретації не тільки поглиблює розуміння минулого, але й змінює оцінку істориками обставин сучасного. Це *«...злиття горизонтів призводить до трансформації розуміння, оскільки розміщує минуле в іншому контексті. Тому значення події, яка відбулася, або текст, який був написаний, завжди відкриті для нових інтерпретацій»* [24, 378].

Як засвідчує досвід наукових студій на матеріалі літератури періоду «розстріляного відродження» [1; 2; 13; 17], осмислення метафізики нової соціокультурної реальності, зміни поведінкових моделей у стосунках між протилежними статями, зокрема, метаморфози в сексуальній сфері, сублімувалися в еротичну проблематику українського роману 20-х рр. ХХ ст. («Чорне озеро» В. Гжицького, «Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного, «Недуга» Є. Плужника, «Романи Куліша», «Дівчина з ведмедиком», «Аліна і Костомаров» В. Домонтовича). Замість народницького стереотипу щодо усталених ціннісно-нормативних уявлень про сутність спів-буття чоловіка й жінки (вірність / зрада, кохання / ненависть, обоження / розчарування), за аргументацією С. Павличко, *«...захований» модернізм 20-х пропонував любовний дискурс децю іншого роду. Любов цікавила його як складний феномен людського*

життя, філософія почуття, а також сексуальність у значно глибшому сенсі й відвертішому змалюванні, ніж це будь-коли траплялося в українській прозі» [17, 224].

Обсервуючи концепт кохання в парадигмі взаємин чоловіка й жінки, не зайвим буде нагадати, що актуалізація сексуальності як художньо-специфічної проблеми в українській романістиці 20-х рр. детермінована як мінімум двома факторами. По-перше, спроби радикального перетворення соціуму у сфері міжстатевих взаємин (декларації про соціальну й економічну рівність жінок, закони про вільні шлюби та розлучення, контрацепцію, аборти на вимогу жінки тощо) практично ініціювали, кажучи словами американської дослідниці «сексуальної політики» Кейт Мілет, вульгарну всездозволеність, активне поширення безвідповідальної сексуальності, що набула брутальних форм [14, 277; 14, 282]. Правду кажучи, інспірований у соціумі лозунг «усе дозволено» вже з середини 20-х змінюється ідеологічною риторикою сексуального самоконтролю й дисципліни. Іншими словами, держава вдається до політики регламентації сексуального життя, презентованої у дискурсі партійно-комсомольського аскетизму: скажімо, у теорії «збереження енергії» чи в *«статевих заповідях революційного пролетаріату»* [9].

По-друге, на індивідуально-авторське переосмислення «концепції особистості», основ її буття в цілому й статевих стосунків зокрема фундаментальне значення мали західноєвропейські філософсько-еротичні концепції: сексуального потягу З. Фрейда, анігілізації моралі та верифікації сили інстинкту Ф. Ніцше, «метафізики статевого кохання» А. Шопенгауера, – щодо яких в Україні пореволюційного періоду (чим далі, тим більше) простежувалися досить неоднозначні тенденції. Скажімо, психоаналітичні зацікавлення, декларації відвертих симпатій психоаналізу З. Фрейда, активні спроби інтегрувати психологічну теорію з марксистсько-ленінською наукою не тільки набувають антифрейдистського дискурсу в другій половині 20-х років, але й призводять до остаточної заборони та рідкісних виявів у *«вигляді окремих фраз, уламків думок та дискурсів»* [17, 265]. Словом, услід за С. Павличко підкреслимо

парадоксальну ситуацію: «україномовний психоаналіз» репрезентований у художній літературі першого пореволюційного десятиліття *«значно глибше, оригінальніше й багатогранніше»* [17, 262], ніж у критичному дискурсі.

Зокрема, фрейдівська концепція кохання (за Фройдом, *«кохання є не що інше, як психічна захопленість об'єктом, яка диктується сексуальними первинними позивами з метою прямого сексуального задоволення і з досягненням цієї мети згасає»* [22, 32]. – О.Ф.) проектується в способі мислення на цю тему та поведінковій стратегії головних героїв роману «Місто» й «Невеличка драма» В. Підмогильного. Відтворюючи психологічний стан Степана Радченка («Місто»), автор акцентує увагу на процесі формування ірраціонального потягу – лібідо, тобто енергії тих імпульсів, котрі *«психоаналіз називає первинними сексуальними імпульсами»* [22, 34]. Свідомість Радченка, оприявлена в романі на рівні інтроспекції, фіксує широкий діапазон діаметрально протилежних почуттів, збурених інтимним зв'язком із жінками: любовного натхнення й страху, сексуального задоволення, насолоди та «непевної рівноваги» тощо. Симптоматично, жодна з виявлених ознак внутрішнього стану не має жодного відношення до кохання, верифікованого М. Бердяєвим *«проникненням у красу обличчя іншого, баченням обличчя в Богові, перемогою над каліцтвом, яке торжествує в пропащому світі»* [3, 101].

Дихотомія кохання / секс характерна також в індивідуальній моделі буття Юрія Славенка з «Невеличкої драми». Аналітично обґрунтовуючи потребу тіла в сексуальному задоволенні як запоруки фізичної та душевної рівноваги, герой віднаходить «раціональні» шляхи вирішення проблеми: *«за юнацьких років... задовольняючи свої молоді потреби самостійно... трохи змужнівши, поборовши у собі цю звичку... і довгий час живучи зі своєю робітницею, яка... не ставила йому жодних претензій, абсолютно не зв'язувала його»* [18, 62]; зрештою, обираючи «свідомий шлюб», що *«заспокоює потреби... організму... нормалізує їх, заводить у певну систему»* [18, 243]. Відтак, можемо говорити, що ерос для Славенка з «Невеличкої драми», так само, як і для Радченка з роману «Місто», є не вищим рівнем реалізації любові чоловіка до жінки як симбіозу тілесного й

духовного буття, а генерована енергетичною стихією неприборканих бажань і «сліпою пристрасною» фізична близькість.

Інтерпретація кохання на рівні «інстинкту статевої потреби» артикулюється О. Досвітнім у романі «Нас було троє». Осмислення сили Еросу у стосунках між чоловіком і жінкою ведеться в чітко визначеній автором системі філософських та ідейно-світоглядних координат. Герой роману (Люсько) серед виру революційних потрясінь, змагаючись за перемогу «революції на заході», крім «загальноколективного задоволення», виокремлює «святочний світ» «швидкокрилого Еросу» й констатує його акумулятивну роль у процесі народної боротьби: *«Хтось досліджував епохи і зробив висновок, що в часи жорстоких бойовищ, великих епідемій та лихих явищ, що поволі нищать життя, людей охоплює швидкокрилий Ерос... Природа не терпить винищення – вона намагається негайно надолужити згублене. Це твердження було мені не зрозуміле. Хіба в часи, коли навкруги беззавгодно снує смерть, можуть виникнути такі чуття? Адже інтелект кожного спрямовано виключно на захист власного життя або на перемогу над ворогом. Коли ж до того є ще велична ідея, не відома перед тим широкому світові, що вислизнула з лабет гнобителів і полинула між людство, – хіба людям до Ероса та його отруйних стріл? Але коли я став дружиною Жабі, я змінив свої гадки на це. Дослідники таки мали рацію»* [8, 409-410].

Власне, на автономність сексуальності та домінування афектованої чуттєвості у відносинах між чоловіком і жінкою, позбавлених почуття любові (феномену єдності тілесно-душевного й душевно-духовного), вказував також М. Могилянський у романі «Честь»: *«мужчина в міру задоволення статевої потреби, втрачає не тільки потребу душевного спілкування з жєнициною, співучасницею coitus'a, а й інтерес до її душевного стану. Цей інтерес займається знов, лише блимне вогник хтивості, і гасне в міру її задоволення. Тілесне єднання дає чоловікові й жінці не зближення, а відитовхування, відчуження, порожнечу... Найбільшою ілюзією здається надія на злиття двох істот в одну, надія на вихід із самотності, ілюзія духовного єднання. Несолодкий*

мед для новошлюбної: сподіваючись меду, зазнає гіркоти розчарування» [15, 110].

Прикметно, якщо в «іронічно-патетичному» романі М. Могилянського осмислення інтимних імпульсів та емоцій відбувається на рівні словесних імплікацій автора, то в романі Ю. Яновського «Чотири шаблі» негативні конотації щодо статевого акту як виключно фізичного артикулюються через усвідомлення «гіркоти розчарування» нареченої Шахая: *«Вона чекала чогось більшого від цієї ночі. Уява малювала майже божевільну насолоду. Млюсть незаїманості п'янила дівоче серце. Та прийшов такий Шахай, і вже немає дівочих мрій, зникла туманна далина, прозоро міниться обрій. Біль, втома, незручність – холодили новонароджену жінку. ...Напівсонний Шахай притиснув її до себе і, вмить спалахнувши нестримним бажанням, удовольнив його»* [25, 308].

У контексті таких спостережень очевидно, що в індивідуально-авторській інтерпретації сексуальність – виключно чоловіча прерогатива (що цілком узгоджується з ідеєю З. Фрейда про чоловічу природу лібідо), яка *«виявляється жорсткою, руйнівною для жінок»* [17, 224]. Така сексуальність найчастіше позбавлена кохання – основи пізнання людиною своєї істинної самості як реального буття «я». З іншого боку, спостерігається цікавий феномен: навіть якщо йдеться про любов чоловіка, то вона, як правило, на відміну від цілісної жіночої любові, є «частковою», позаяк *«не захоплює всієї його істоти»* [3, 99].

Зміна психокультурної парадигми взаємовідносин між чоловіком і жінкою на початку ХХ століття детермінує зміну всієї системи рольових функцій у сфері сексуальності. Відтак, еротична тема в романістиці 20-х рр. набуває нового виміру: емансипується жіноча чуттєвість фізичного кохання, яка репрезентує нове трактування інтимного діалогу. На авансцені любовних колізій поряд (часто – на зміну) із традиційним образом добродесної жінки-матері, жінки-берегині роду, з'являється образ «модерної» жінки, здатної до активної діяльності, сповненої непереможної енергії як у сфері публічній, так і в приватній, зокрема, сексуальній (зрозуміло, що такий образ став проекцією реального психотипу

жінки, сформованого в умовах радикального перетворення суспільства. – О. Ф.). Так чи інакше, образ *«непатріархальної жінки ... вписувався в когорту нових героїв, що мали репрезентувати цілковитий розрив з неприйнятною традицією, утвердження нової моралі, нового мистецтва, нового побуту, загалом, неймовірної ситуації, коли світ, як здавалося, мав початися з нової сторінки»* [1, 256].

Скажімо, Жабі, героїня роману О. Досвітнього «Нас було троє», відверто говорить про «невимовну силу» сексуального бажання (за словами дівчини, «ганебного бажання»), подібного до магніту, й першою робить крок до фізичної близькості з Люськом. Тоня Долинна з «Робітніх сил» М. Івченка, не знайшовши відгуку в професора Савлутинського на власне почуття кохання і наразившись на його категоричну, з іронічним підтекстом відмову, задовольняє інтимний потяг з наглядцем дослідної станції Горошком. Задоволення статевої пристрасті з *«зовсім незнаною... істотою, що зветься мужчиною»*, приносить дівчині фізичну насолоду, але не долає страху самотності, не виходить за межі позасексуального, особистісного спілкування, що засвідчує злиття свого «я» та «я» іншої людини. Зрештою, тілесна близькість Тоні з Горошком, не маючи *«втілення такого феномену, як любов або ж просто закоханість»*, не ставши уособленням любовних взаємин, «інкарнацією» [20, 35], не забезпечує героїні гармонії внутрішнього буття. У той же час залишає риторичними запитання: *«як затамувати в собі той млосний лоскіт, що п'янить голову й ...тіло, напоєне нестримною силою землі й важкого зела на ній ...як перемогти цю піняву пристрасну силу крові?»* [10, 781].

Традиційно у художньо-філософському дискурсі кохання ідентифікується як дієвий фактор нових можливостей саморозкриття / самоствердження сутності людини. *«З початком кохання людина починає існувати для іншої людини в новому, повнішому сенсі, немов якась завершена, довершена в собі істота»* [19, 369]. Інакше кажучи, кохання є ствердженням існування Іншого, виявленням його сутності, своєрідною проекцією діалогу між «я» і «ти». Так, скажімо, кохання героїні «Робітніх сил» Орісі стало тою єдиною всеперемагаючою

силою, що розкрила дівчині справжню сутність коханої людини (Віктора Савлутинського). З іншого боку, актуалізувало потенційні можливості коханого – інспірувало переосмислення раціоналістичної концепції життя з аргіогі абсолютизованим прагматичним підходом. Почуття глибокої сердечної прихильності до дівчини, сформоване в душі професора Савлутинського, генерує його внутрішнє «переродження», інакше кажучи, реалізує можливість стати самим собою.

У «Чорному озері» В. Гжицького авторські рефлексії народження симпатій, еротичного спалаху, бурхливого кохання вчительки-алтайки Тетяни Токпак до московського художника Олексія Ломова оприявнюють аналогічний до верифікованого у «Робітніх силах» варіант спів-буття двох сфер: активного чоловічого, де превалює раціональне, аналітичне начало, і жіночого – з акцентом на сентиментальності, чуттєвості, схильності до інтуїтивного (ірраціонального) осягнення дійсності. Разом із тим, якщо кохання вісімнадцятилітньої Тетяни (так само, як і кохання Орісі) не визнає ніяких обмежень, *«компромісів, і тим самим наближається до Абсолюту»* [13, 11], то любов Ломова (порівняно з цілісним, глибоким коханням професора Савлутинського) обмежується сексуальною роллю, яка проступає у бажанні заволодіти не стільки серцем, скільки тілом дівчини як об'єктом фізичного задоволення, з одного боку, та «інструментом» реалізації цілком конкретного завдання (створення художнього шедевра із зображенням напівоголеної дівчини) – з іншого.

Чимало дослідників сходяться на думці, що в парадигмі романістики 20-х років минулого століття вектор індивідуально-авторського осмислення проблеми «статевої поляризації» (Е. Фромм) помітно зміщується від аспекту фізіологічного / сексуального до екзистенціального. Скажімо, В. Домонтович *«ніколи не зображав еротичних сцен і не цікавився життям тіла. Його інтригувало кохання як можливість, як філософська гіпотеза. Крім того, парадоксальне кохання, нездійсненне в силу певних обставин життя»* [17, 225]. Прикметно, що для головних персонажів його роману «Дівчина з ведмедиком» (1928), Зини Тихменевої та Іполита Варецького, кохання не стало досвідом

духовного переживання єдності «я» і «ти» – єдиного шляху пізнання себе та Іншого. В інтимних стосунках, попри різку ніби несхожість «позицій і темпераментів», вони обоє трагічно переживають розчарування, і, як справедливо зауважує В. Агеєва, «випадають» зі своєї сучасності» [2, 146].

Внутрішній конфлікт інженера Варецького детермінований перманентною суперечністю між буттям-у-собі та буттям-у-світі: суспільними катаклізмами, руйнацією моральних імперативів, порушенням екзистенціальних вимірів індивідуального «я» – з одного боку; з іншого – ілюзією кохання, що стало проєкцією «невідомих і темних провалів» власної душі. Шлях до подолання дихотомії «я»/Інший герой намагається прокласти через особистісне спілкування, через *«вихід із себе в іншого, віддзеркалення іншого в собі та себе в іншому»* [4, 280]. Проте, як відомо, «вихід» Варецького у «не-я» не тільки не долає іманентної колізії, але й поглиблює самотність і розчарування. Якщо з учителькою занадто «все було просто», то стосунки із Зиною ініціювали «деструкцію без ствердження», що не вкладалася у межі екзистенції його буття.

В історії Зини Тихменевої – все набагато складніше. На відміну від зорієнтованого на узвичаєні норми, впорядкованість і стабільність життя Іполита Михайловича, дівчина *«була надто розумна, щоб надавати будь-яку вагу й значення цінностям, що їх попередні покоління вважали за усталені правила, принципи, норми й мораль»* [7, 76]. Наділена аналітичним розумом, позбавлена сентиментальності й «перечуленості», Зина *«жадає розхитати весь комплекс стереотипів минулої доби»* [9, 203], а найперше бунтує проти «норм добродійного поведіння», того традиційного імперативу, який визначає місце й роль жінки в родині та соціумі. Сексуальні стосунки з Варецьким як свідоме порушення патріархальних табу, зокрема, заборони на жіночу сексуальність, інтерпретуються нею не «падінням», а *«забобоном, створеним, з одного боку, боязкістю старих дівчат та, з другого, розпущеною чоловіків. Віддатись – це для дівчини ще не значить упасти... Безневинність! Падіння! Безглузді й затуркані слова... Вони не наші й для нашого покоління не властиві»* [7, 78-79]. Відтак, єдиним *«способом звільнитись од шлюбу, одруження, родини – всього, що*

зв'язує її може зв'язати ... волю» [7, 130] в теорії «неправдоподібних істин» Зини Тихменевої може бути лише кохання, точніше, секс.

Як видається, постульований екстравагантною дівчиною принцип «звільнення» є абсурдним, оскільки весь парадокс якраз полягає в тому, що істинна сутність кохання, кажучи словами Е. Фромма, – в акті єднання з Іншим, коли людина знаходить і відкриває себе, відкриває обох, відкриває людину [23, 132]. Ймовірно, тому, експлікуючи буттєві колізії героїв, «несерйозність і дріб'язковість позірно найсерйозніших понять», автор іронізує *«над Зиною, а разом із нею над цілим комплексом ідей і прийомів декадансу, над підкресленою увагою до сексуальності, до натуралістичних фізіологічних подробиць, над трафаретними образами жінки-вамп, демонічної спокусниці-погубительки, ...можливо, й над крайнощами емансипаційної ідеології»* [2, 203].

Психоаналітична концепція З. Фрейда модифікувалася в романі Є. Плужника «Недуга» на художньо-естетичному рівні – через дослідження актуальної проблематики у сфері стосунків чоловіка й жінки *«як двох типів світовідчужання, двох філософій буття»* (Л. Кавун). Парадигму смислових домінант твору зумовлює дискурс людської сексуальності, верифікований автором крізь амальгаму соціалістичного антуражу. Власне, й основний конфлікт «Недуги» сфокусований на проблемі внутрішньої кореляції між статевим інстинктом – сексуальністю – коханням. Аксиоматику «справжнього» кохання герої з'ясовують у гострих дискусіях, перевіряючи істинність власних версій на міжособистісному рівні – в інтимних стосунках. Відтак, у художній структурі роману оприявнюється кілька «моделей» сексуальності: Орловець – Завадська, Орловець – дружина, Завадська – Звірятин, Завадська – Сквирський. Прикметно, шлюбні стосунки Івана Орловця та його дружини Наталки демонструють задекларовану класовою мораллю модель партнерства, яка *«диктує якщо не утримання, то в кращому випадку суто фізіологічний підхід до сексуальних потреб (як до виключно тілесних функцій)»* [12, 81]. У свідомості чоловіка й дружини кохання асоціюється не з інтимною сферою двох, сповненою чуттєвою пристрасті й ніжних емоцій, а з легітимізованим ідеологічними вимогами класу

т. зв. «коханням-товаришуванням», яке акумулює *«духовно-душевні елементи, що служать розвиткові й закріпленню почуття товарищкості»* та *«класовим завданням у момент боротьби й у момент будівництва комуністичного суспільства»* [11, 121-122]. Зрозуміло, сексуальні стосунки як *«священнодійство в ім'я продовження роду людського»* (О. Матич) героями «Недуги» категорично ігноруються. У широкому діапазоні внутрішніх рефлексій, міркувань, дискусій щодо побудови «нового» суспільства концепт дитини й дитинства виглядає неактуальним.

В унісон ідеологічній метафоріці в романі моделюється «новий» позитивний жіночий тип – тип жінки маскуліної, жінки-товаришки пролетарського походження, активної «представниці Жінвідділу». Натомість тип вродливої та елегантної, «сексуально звабливої жінки» інтерпретується як тип жінки-спокусниці («самиці», «стерви», «чорта, а не баби»), в тенета якої може потрапити «свідомий партієць» і від якої не можна захиститися ні високою посадою, ні партійним квитком. На тлі радикальних політичних перетворень феномен кохання виявився анахронічним пережитком минулого. Відтак, і розв'язка психологічної колізії між статевим інстинктом – сексуальністю – коханням реалізується в контексті фетишизованої більшовицької догматики. Іван Орловець, «встановивши діагноз «недуги», локалізує конфлікт «психічного апарату» внутрішньою мімікрією. Тоталітарна парадигма свідомості відповідно до ідеологічного канону санкціонує лише такий варіант буття.

Таким чином, здійснений рецептивний аналіз діалогіки «спів-буття» фемінного / маскуліного, репрезентованої в українському романі 1920-х років, дозволяє стверджувати, що означений феномен, вочевидь, породжений, з одного боку, впливом філософського дискурсу помежів'я XIX – XX століть, з іншого – генерований кризою історичного та соціокультурного розвитку, порушенням системи онтологічних та аксіологічних цінностей, радикальною зміною естетичних пріоритетів тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Агєсва В.* Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму / *Віра Агєсва.* – К. : Факт, 2003. – 320 с.
2. *Агєсва В.* Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича / *Віра Агєсва.* – К. : Факт, 2006. – 432 с.
3. *Бєрдяєв Н.А.* Самопознание / *Николай Бєрдяєв.* — М. : АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2007. – 447 с.
4. *Бєрдяєв Н.А.* Я и мир объектов. Опыт философского одиночества и общения // *Бєрдяєв Н.А.* Философия свободного духа / Н.А. Бєрдяєв; [вступ. ст. А.Г. Мысливченко; подгот. текста и примеч. Р.К. Медведевой]. – М. : Республика, 1994. – С. 230 – 316.
5. *Голод С.И.* XX век и тенденции сексуальных отношений в России / *С.И. Голод*; [Санкт-Петербургский филиал Ин-та социологии РАН]. – СПб. : Алетей, 1996. – 188 с.
6. *Гомілко О.Є.* Феномен тілесності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук: 09.00.04 “Філософська антропологія, філософія культури” / *Ольга Євгенівна Гомілко.* – К., 2007. – 36 с.
7. *Домонтович В.* Проза : у 3-х т. / *В. Домонтович*; [ред. і супров. ст. Ю. Шевельова]. — Мюнхен : Сучасність, 1988. – Т. 1. – 517 с.
8. *Досвітній О.* Нас було троє // *Досвітній О.* Твори : у 2-х т. / *Олесь Досвітній.* — К. : Дніпро, 1991. – Т. 1. Романи. – С. 399-571.
9. *Залкінд А.Б.* Двенадцать половых заповедей революционного пролетариата / *А.Б. Залкінд* // Родник. – 1989. – № 9. – С. 63-68.
10. *Івченко М.* Робітні сили : новели, оповідання, повісті, роман / *Михайло Івченко*; [упоряд. і текстол. підгот. творів С. А. Гальченка, В.О. Мельника; передм. В.О. Мельника; прим. С.А. Гальченка]. – К. : Дніпро, 1990. – 823 с.
11. *Коллонтай А.* Дорогу крылатому эросу! (Письмо к трудящейся молодежи) / *А. Коллонтай* // Молодая гвардия. – 1923. – № 3. – С. 111-124.

12. *Матич О.* Суета вокруг кровати (Утопическая организация быта и русский авангард) / *О. Матич* // Литературное обозрение. – 1991. – № 11. – С. 80-84.
13. *Михайлова А.А.* Ерос як естетична і поетологічна проблема української прози 20–30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 “Українська література” / *Алла Анатоліївна Михайлова*. — Дніпропетровськ, 2004. – 18 с.
14. *Мілет К.* Сексуальна політика / *К. Мілет*; [пер. з англ. У. Потятиник, П. Таращук]. – К.: Основи, 1998. – 619 с.
15. *Могілянський М.* Честь: Роман патетично-іронічний / *Михайло Могілянський* // Вітчизна. – 1990. – № 1. – С. 92-147.
16. *Ницше Ф.* Веселая наука // *Ницше Ф.* Сочинения: в 2-х т. / *Фридрих Ницше*; [пер. с нем.; сост., ред. и авт. примеч. К. А. Свасьян]. – М. : Мысль, 1990. – Т. 1. – С. 491-719.
17. *Павличко С.* Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія / *Соломія Павличко*. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Либідь, 1999. – 447 с.
18. *Підмогильний В.* Невеличка драма / *Валер'ян Підмогильний* // Досвід кохання і критика чистого Розуму: Валер'ян Підмогильний: тексти та конфлікт інтерпретацій / [упоряд. О. Галета]. – К.: Факт, 2003. – С. 21-244.
19. *Рубинштейн С.Л.* Основы общей психологии / *С.Л. Рубинштейн*; [сост., авт. коммент. и послесловия А. В. Брушлинский, К. А. Абульханова-Славская]. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 688 с.
20. *Франкл В.* Человек в поисках смысла: сб. / *В. Франкл*; [пер. с англ. и нем.; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева]. – М. : Прогресс, 1990. – 366 с.
21. *Фрейд З.* Введение в психоанализ: лекции 16-35 / *З. Фрейд*; [пер. Г.В. Барышниковой; лит. ред. Е. Е. Соколовой и Т. В. Родионовой]. – СПб. : Алетейя, 1999. – 499 с.

22. *Фрейд З.* Психология масс и анализ человеческого “Я” / *З. Фрейд.* — М. : АСТ: АСТ: МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2007. — 189 с.
23. *Фромм Э.* Душа человека / *Эрих Фромм.* — М. : ООО “Издательство АСТ-ЛТД”, 1998. — 554 с.
24. *Хаттон П. Х.* Ханс-Георг Гадамер и герменевтика современной историографии // Хаттон П. Х. История как искусство памяти / *Патрик Х. Хаттон*; [пер. с англ. В. Ю. Быстрова, послесл. И. М. Савельева]. — СПб. : Владимир Даль, 2003. — С. 374-380.
25. *Яновський Ю.* Чотири шаблі // Яновський Ю. Чотири шаблі. Романи. Оповідання / *Юрій Яновський.* — К. : Дніпро, 1990. — С. 26-192.
26. *Naiman E.* Sex in public: The incarnation of early Soviet ideology / *Eric Naiman.* — Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1997. — 307 p.

Аннотация

Филатова Оксана. Концепт любви в дискурсе украинской романистики 1920-х годов

Статья посвящена анализу концепта любви в украинской романистике 1920-х годов. Рассматривается сексуальность как проявление имманентной человеческой природы, а также ее социальная нагрузка в эпоху раннего советского тоталитаризма.

Ключевые слова: роман, концепт, интерпретация, авторская концепция.

Summary

Filatova Oksana. The concept of love in the discourse of Ukrainian Romance philology 1920's.

In the article we resort to analysis of the concept of love in the controversial "co-existence" feminine / masculine" and comprehension of individual-author's reflection of invasion Another into erotic relations between two peoples.

Keywords: novel, author's model, sense dominants, an interpretation, intimate dialogue.

Сергій НЕСВІТ

асистент

Донецького національного університету

УДК 221.161.2-1 (082.2)

КОНЦЕПТ ДОЛІ У ПОЕЗІЇ В. СТУСА ПЕРІОДУ УВ'ЯЗНЕННЯ

Стаття присвячена проблемам інтерпретації поезії Василя Стуса. Основним у статті є осмислення концепту долі як випробування життєвої позиції і божественного дару, який є сам по собі нагородою.